

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Ethices Christianae, Libri Tres

Daneau, Lambert

Genevæ, 1579

Cap. XXIII. De virtute humana, quæ imperfecta, siue εγκρατεια vocatur, & de contrario illi vitio.

urn:nbn:de:hbz:466:1-41242

etionis nostræ turpitude & fomes sentiamus,
De quo ipso iam antea satis diximus.

CAP. XXIII.

De virtute humana, quæ imperfecta, siue
ἐγκράτεια vocatur, & de contra-
rio illi vitio.

EST autem, ut de eo virtutis hu-
manæ gradu, in quo imperfecta vir-
tus perspicitur, neque peruenit ad
summū illud culmen & victoriæ fa-
stigiū, per quam omnis cum vitiosis affectibus
lucta in nobis sopita est: super est, inquam, de eo
gradu atque de ea virtutis humanæ specie dice-
re. Illa verò *ἐγκράτεια* dicitur, vulgò Latinis
Continentia (fortasse melius, atque ad præsen-
tem questionem accommodatius, si Luctantem
virtutem dicere placuerit) qua voce Paulus v-
sus videtur, Actorum 24. versu 25. I. Corinth. 9.
versu 25. Est igitur hic mediū quidam status in-
ter eos, qui perfectè virtutem assequuti sunt, &
eos, qui omnino ac planè vitio sese dediderunt.
Nam inter *σπουδαίους*, id est, Virtuosos (si modò
ita loqui fas est) atque vitiosos mediū sunt in-
terpositi *ἐγκρατεῖς* siue *ἐγκρατεύοντες*: item *ἀκρατεῖς*.
Hi autem sunt qui pro virtutibus contra vitia lu-
ctantur adhuc, neque adhuc penitus peccati
vim in sese domitam sentiunt, vel vigorem vir-
tutis extinctū in animo suo prorsus non habēt.
Qui

Qui solus virtutis gradus inter homines etiam perfectissimos animaduerti & esse in hac vita potest. Neque verò iis assentiendum est, qui putant inter virtutem & vitium, quod κακία appellat, nihil medium intercedere posse, sed illa esse huiusmodi cōtraria, quæ ἄμεσα Græci vocant, qualia sunt λογικόν & ἄλογον: falsum enim est. Nā medius quidam hominum status est, in quo neque perfectæ virtuti, neque consummato vitio adhuc locus est, quemadmodum inter calidum & frigidum est medius quidam tepor: inter album & nigrum sunt medij colores varij: sic inter perfectè bonos, vel vitiosos, quos superiori capite descripsimus, sunt medij ἐχρατεύοντες, & ij qui cum suis vitiis & pravis carnis cupiditatibus adhuc luctantur. Verè quidem Lactantius libro 6. cap. 3. censet, sic virtutis & vitij constitutam esse naturā, vt se inuicem semper oppugnent, semp̄erque expellant: non idcirco tamen efficitur neminem esse posse, in quo partim virtus insit, partim etiam vitium, qui (vti dixi) adhuc luctantium status est: sed illud tantum colligitur, quod idem Lactantius ait, neque virtutes inferi sine detractioe atque imminutione vitiorum posse: neque vitia auferri, quin virtutes in eorum locum succedant: adeò, vt qua mensura, quòve momento vnum detrahitur, eadem alterum succedat. Semper autem inesse in hominibus vel perfectam virtutem, vel deploratum illum vitiorum habitum, in quo iam nullum cum spiritus vel cōscientiæ nostræ reliquiis certamen restet, minimè idem statuit. Eòdem etiam pertinet quod Bernardus Serm. quinto

de Ascensione dixit, *Ecce enim, ut tanquam principalia cordis ipsius membra distinguam, est intellectus in nobis, est & affectus, & hi quoque sapius sibi inuicem aduersantes, ut alter summa petere, alter appetere infima videatur. Quantus verò his dolor, quàm gravis animi cruciatus: dum sic distrahitur, sic dilaceratur. sic abrumpitur à seipso?* Neq; obstat quod obiici videtur posse, Duo contraria, qualia sunt virtus & vitium, simul in vno ac eodem subiecto per rerum naturam esse non posse. Verum enim illud est, quoties vtrunque perfectè .i. plena & absoluta essentia suæ ratione in eodè subiecto esse diceretur. Tunc enim vnum expellat alterum necesse est: sed potest in multis rerù generibus is status obseruari, in quo fit vtriusq; contrarij participatio quædam, & commixtio, adeò vt neutrum quidem illuc verè & perfectè insit: sed vtrunque ex parte, & cum quodã temperamento cernatur. Sic viridis color, sic rubeus, sic leucophæus ex candido & nigro coloribus inter se contrariis, sed temperatis & commistis nascuntur. Sic tepor est quædã frigiditatis atque caloris participatio temperata. Et quemadmodum in humanis corporibus illa sanitas in nemine à medicis cõstituitur, in qua fit perfecta *ἁρμονία*, id est, *ἕν ἀκμῆν* perfectum & absolutum omnium humorum inter se temperamentum: neque etiam in vllò viuo homine ille status qui nihil aliud sit, nisi omnium humorum *κακοχυμία* & dissolutio. Sic in animis ipsis idem euenit, vt quoniam nature huius ratio quiddam in nobis perfectius ferre non potest, sit medijs tantùm etiã perfectissimorum & optimorum

rum

rum virorum, qui dicuntur, status, qui virtutis & vitij, id est, spiritus & carnis participatione, & quadam cohabitatione adhuc mistus est, & temperatus. Quod si iterum obiicitur, nobis huiusmodi statum tepidorum quodammodo naturam referre, qui à Deo profus reprobantur, Apocalyps. 3. versu 16. (velle enim Dominum, vt vel calidi omnino, vel frigidi simus.) Respondeo, Minimè tepidos esse appellandos, imò feruidos esse, & Dei Spiritu ardentis & incensis, & quidem quatum huius naturæ nostræ conditio hinc patitur, qui sic cum vitis carnis suæ colluctantur, vt vincant, & quæadmodum Paulus loquitur, ea mortificant & deponunt. Coloss. 3. vers. 5. Ephes. 4. vers. 22. Galat. 5. versu 16. Quamobrem est medius quidam tum virtutis, tum vitij obtinendi gradus, in quo imperfectè & virtus, & vitium, siue improbitas tamen habetur: ex vtraque quodammodo compositus est hic status. Ac quidem quum ea virtus, atque honesta voluntas ita in nobis est, vt cum fœda carnis libidine & cupiditate non tantum luctetur, sed etiã eam vi Spiritus Dei in nobis agentis vincat, & superet, is status animi *ἐνστάσις*, quemadmodum antea sæpe diximus, appellatur. Quum autem praua animi voluntas superat contrarium virtutis & bene agendi desiderium, quod restat in nobis, vi peccati regnantis, *ἀνταρτία* dicitur: in quo certè statu dimicatio & certamen virtutis cum vitio: & vitij cum virtute cernitur, sentiturque manifestissimè, quasi homines duo, duæque voluntates in nobis sentiantur, atque habitent: sed quum in ea lucta vincit virtus, & sanctum illud

bene agendi desiderium, quod dat Dei Spiritus, repugnantē voluptatem, dicitur Continentia, quale quid cernitur in Iacobo cum Angelo colluctāte. Quum autem à turpi affectu nostro vincitur ratio, appellatur Incōtinentia, quale quid etiam cernitur in illa Ouidij Medea.

—*video meliora, probòque,*

Deteriora sequor.

Itaque voces hæc tum apud Græcos, tum etiam apud Latinos, non pro vna quadam speciali virtute cuius sit certa quædam & definita materia, in hac disputatione sumuntur: sed pro gradu ipsò & modo imperfecti & colluctantis adhuc in nobis voluntatis affectus, qui in qualibet virtutis & vitij specie haberi, esse, & observari potest. Magis enim hoc loco ista duo vocabula significant discrimen habitudinis, & affectus animi nostri, & τὸ πῶς ἔχομεν: quàm certum nomen virtutis, quæ in certa quadam & vna re moderanda versetur. Quamquam Aristoteles lib. 7. Ethic. cap. 4. ἐνκρατείας & ἀκρατείας nomen non putat ad omnem virtutis & vitij modum sic temperatum propriè accommodari posse. Et certè Sententiarij Continentiam esse definiunt à coniugio, vel quolibet coitu cum foemina abstinentiam. Nos tamen hîc non tā scrupulose verbis istis inhæremus, quum commodior appellatio nobis iam non succurrat, nisi Colluctationem virtutis & vitij hanc animi nostri habitudinem fortasse nominemus. Versatur verò hæc, atque inest hoc certamen in Dei electis, & illius Spiritu verè renatis hominibus, ac iis quidem omnibus. In reprobis autem & hypocritis etiam,

etiam qui externè Christi nomen profitentur, nullis propriè inest, etsi tamen in quibusdam inest. Inesse in illis videtur, in quibus, quâquam vitiosi affectus & appetitus insurgunt, feruent, & tandem vincunt: sese tamen illis conscientia vis, & rationis atque honestatis cogitatio fortiter opponit. Itaque sensum conscientia illi non exuerunt: Dei autem Spiritum, quia sunt reprobis, eos renouantem nullo modo habent: sed retinent tantum luctam conscientia vitiosa libidini vehementer resistentis, quæ tamen à libidine ipsorum vitiosa vincitur. Atque iidem possunt ad sanam mentem, atque meliorem frugem facilius reuocari. Præclare enim Aristoteles libro 7. cap. 8. Ethic. *Intemperans, ait, & vitiosus, ἄνδρς & μορδνός dicit non est is, quem sui peccati poeniteat. (perstat enim in proposito) Incontinenens autem omnis ad poenitendum est procliuus. Quocirca ille incurabilis est, hic curabilis. Nam prauitas, siue vitiositas similis est aquæ intercuti & tabi: incontinentia verò comitiali morbo. Illa enim continua est, hæc non continua improbitas. Atque omnino diuersum est ἀρεσείας & ἄνείας, id est, incontinentia & vitiositatis genus. Vitiositas enim latet. Incontinentia non latet.* Hæc præclare Aristoteles, ex quibus apparet in quibus inest hic gradus. In illis autem non est hic gradus, qui iam à praua cupiditate sua prorsus deiecti & subiugati, sensum omnem honestatis, innatum omnibus hominibus, & reliquum à Deo factum perdiderunt, vel amplius non curant, neque audiunt: sed qui toti præcipites in vitium & scelus toti, tanquam cæci quidam, ruunt, & feruntur. Ita-

que hi non colluctantur, sed victi sub peccati potestate prorsus iacent, vel longa malè agendi consuetudine domiti, vel ipsa peccandi voluptate illecti. Rectè enim cum Aristotele Lactantius, Cupiditas non opinio etiam in illis rectæ rationi aduersatur. Itaque à sua cæque praua cupiditate vincuntur, vt ait Iacobus cap. I. v. 15. Cupiditas enim, cui nimium indulgemus, cõcipit, & parit peccatum: & nos à recta ratione quam scimus, abducit. Id quod electis Dei non accidit. Nam quanquam sæpe tenuia, sæpe nulla Spiritus Dei, & rectæ rationis eos regentis, vestigia in illis apparent: manent tamen in iisdem veræ sanctitatis, vti veræ in Deum fidei, semina quædam in corde & animo latitantia, quæ prorsus suffocari, extingui & effundi, quia Deus illa in nobis conseruat, & obsignat, non possunt, atque vitio prauæque concupiscentiæ in nobis repugnant. Itaque electi Dei nunquam tota voluntate, quemadmodum reprobi, peccant, etsi tamen nonnunquam in suis peccatis electi indormiunt, & diutissimè torpent. Quæ autem pars in Dei renatis veræ cognitionis Dei, veræque sanctitatis semina à Dei Spiritu immissa habet, Spiritus appellatur: quæ autem rebellionis in Deum, prauæ cupiditatis, & naturalis vitiositatis fontem & fœmen in nobis continet, caro nominatur, quemadmodum docet variis in locis Paulus, imprimis autem Gal. 5. versu 16. & Roman. 8. vers. 8. & 12. & 13. *Nempe igitur fratres, ait, debitores sumus non carni, vt secundum carnem viuamus, sed spiritui. Nam si secundum carnem vixeritis, moriemini: sed si spiritu adli-*

nes corporis mortificaueritis, uiuetis. Neque uero hoc donum Dei, uel hic Spiritus in renatis est duntaxat lumen & iudicium illud reliquum cōsciētiae, & exigua illius puritatis, in qua primū Adamus conditus erat, scintilla, qualem etiam infideles habent: sed est & in cognoscenda Dei ueritate lux intelligentiæ nostræ pura & certa, quam nulla mens humana per se consequi potest: & in diligenda Dei iustitiā, uoluntatis nostræ feruidior atque ardens affectus, à qua iustitiā naturā sumus prorsus auersi. Vtrunque autem Patris donum est in nobis, nostræ autem cū Christo communicationis fructus, atque Spiritus sancti opus & effectum. Ex quo fit, ut rectè dixerit Ambrosius in Orat. funeb. de obitu Sat. fratris, *Pietatem esse uirtutis omnis seminarium in nobis*, id est, uerum ueri Dei metum, & fidem in nobis omnes alias uirtutes, tanquam fructus suos, producere. Quò eòdem pertinet quod ait Augustinus, *Radix omnium uirtutum charitas*, id est, fides, ut alibi idem exponit: *Radix omnium uirtutum cupiditas*. Eòdē etiam pertinet illud Bernardi Epist. 77. *Vera & plena fides uniuersa præcepta complectitur*. Itaque omnes uirtutes producit, uti fons riuum suum: & arbor suos fructus, quemadmodum etiam docet Iacobus 2. uersu 26. Harum igitur omnium uirtutum, quales assequi in hoc mundo nos electi possumus, sedes, & subiectum in nobis est, non animus hominis per se & quatenus est essentia quædam spiritalis, intelligentiāque à brutis differens, & uoluntate prædita: (quod tamen Philosophi opinantur) sed homo internus, id est, animus hominis,

quatenus iam ille reformatus est in nobis, & à Dei Spiritu renouatus. Neque enim prius capax est vllius gradus veræ virtutis animus noster, quàm per Christi beneficium fuerit innouatus. Neque nos prius vllius virtutis participes esse possumus, quàm noui homines à Dei Spiritu fuerimus effecti, vt ex Paulo satis intelligi potest. Ephes. 3. v. 16. 17. & Pet. 1. Epist. cap. 1. v. 23. 24. cap. 2. vers. 1. 2. Ergo non animus hominis per se: sed animus hominis iam renouatus huius gradus virtutis, quem Continentiam & Luctam appellamus, quique solus in nobis hîc degentibus esse potest, est capax, illiúsque sedes, & (vt loquuntur in scholis) verum subiectum. Ex quo fit vt in ceteris hominibus, qui hoc Dei beneficio carent, non insit vera continentia, sed veræ tantum continentia & luctæ umbra quædam, & species, quæ ludicrum vel simulacrum illius vel *σικκουαχία* dici debet. Obiectum autem & materia, circa quam hæ virtutes nostræ (quæ certè omnes intra luctæ & continentiæ gradum manent) versantur, sunt tum omnes

{ Actiones, quas Græci *πραξις* vocant,
 { Affectus nostri, quos tū *ὀρεῖς* tum *πάθη*
 nominant.

Nulla est enim actio, nullus est affectus noster, quem non virtus aliqua moderandum atque regendum suscipiat: si virtutum omnium vim, naturam, & nomen cognosceremus. Sed multa nominibus carent, vel magna nostra ignorantia cum aliis confunduntur, etsi in conscientia vim earum percipimus. Itaque in omnibus vitæ nostræ partibus virtutum præcepta vsum habent
 latiss-

latissimum, in omni denique sexu, ætate, ac hominum statu & conditione. Atque hoc ipsum est, quod ait Horatius, de cognitionis huius genere loquens,

Æquè pauperibus prodest, locupletibus æquè:

Æquè neglectum pueris, senibusq; nocebit.

Cæterum quid sit actio suprâ diximus: itē quid affectus. Est enim affectus, animi commotio naturalis, per quam ad aliquid expetendum sponte ferimur. Omnis enim animorum nostrorum vis, vel est affectus, vel facultas, vel habitus. Affectus est in nobis cōmouendis. Facultas est in aptandis & disponendis (est enim facultas aptitudo quædam) Habitūs in fingendis, confirmādis, & efficiendis, vt bene vel malè agamus, & tales maneamus. Affectus autem illi nostri producūt in nobis appetitus, qui si rectæ rationi parent, ipso affectus vel *ὀρεξις* vocabulo honestè nominātur. Sin autem se iactent, & efferant, neque subiici rationi velint, sed rationem ipsam de sua sede & gradu detrudant, ac dimoueant, *πάθος*, id est, Animi perturbationes turpi voce appellantur. Nam nomine ipso, quemadmodum ait Tullius, vitiosæ esse declarantur. Itaque *perturbationes*, ait idem libro 4. Tusculanarum, *sunt turbidæ animorum, concitatiq; motus, auersi à ratione, & inimicissimi mentis*. Ergo ad vtrosque istos affectus regendos pertinet, & virtus & ratio, si modò audiatur. Præterea affectuum alij sunt propensiones tantum quædam ad nos facilè & ex tempore commouendos: alij sunt ipsæ commotiones, & impetus, quasi fluctus iam excitati. Veluti *ὀργή* quæ dicitur iracundia, aliud est, &

aliud ὄργη, id est, ira ipsa. Οὐρίλοτις enim, est animi propensio ad facillimè & leui de causa irascendum. ὄργη verò est ὄργιλότιτος effectum, & ira ipsa iam concepta, id est, animus ad vindictam sui iam commotus. Atque vtrumque hoc affectus genus oritur quidem à natura: sed illa, quæ propensio dicitur, magis & propius à natura derivatur. Quæ enim sunt iam commotiones, admiscet atque habent secum, præter naturalem inclinationem, vim & impetum prauæ libidinis concurrentem, cui parent, dum commouentur. Ad vtrumque tamen hoc genus affectuum moderandum pertinet etiam & virtus & ratio. Nam etiam propter eos affectus meritò vel laudamur, vel vituperamur, quanquam aliter sentire videtur Aristoteles libro 2. Ethic. capite 5. Propter propensiones enim animi ad peccandum, non putat nos vel pœna, vel vituperatione dignos, quia nobis huiusmodi affectiones insunt à natura, quas etiam in nostra potestate esse Stoici negant. Sed fallitur Aristoteles. Neque enim agnouit horum affectuum etiã naturalium fontem esse impurissimum, nimirum ipsum hominis originale peccatum & corruptionem. Ille verò contrà. Nã quæcunque à natura habemus, ea putat esse honesta, quia neque naturam ipsam in nobis iam deprauatam & fœdatam esse homo Dei ignarus intellexit: neque bonos affectus ab iis, qui ex peccato orti sunt, distinguere potuit. Vt igitur huiusmodi affectus, qui ad peccandum feruntur, sunt à cœnoso, turbido & graueolenti fonte in nobis, nempe natua vitiositate ex peccato Adami contracta, sic sunt & ipsi cœnosi, turbidi,

turbidi, graues & malè coram Deo olentes. Nihil enim iam à nobis corruptis, nisi corruptum & malū proficisci potest. Nihil ex vitioso voluntatis nostræ fonte, nisi vitiosum, profluit. Ergo regula quædam moderatióque adhibenda est, quam vera virtus, & ratio voluntati Dei consentanea præscribit. Malè autè omnino Stoici, qui omnes ex hominis sapientis animo affectus tollendos docent, tanquam vitiorum ipsarum radicem ea ratione excindant. Quis enim est iste animi status, nisi vt præclare ait Aristoteles, *ἀσθένεια* quædam, & stupiditas planè lapidea, aut (vt Lactantius loquitur libro 6. cap. 17.) Immobilitas quædam animi, qualis Niobes illius in faxum ex fœmina commutate? Longè verò melius atq; salubrius Peripateretici, qui eos minimè extirpandos putant, sed sanandos, quia quidam affectus non tantùm vtiliter nobis à natura, id est, Deo dati sunt, sed etiam magnum virtutibus ipsis incrementum afferunt. Quòd si vitia ipsa, & quòd peccare possumus, magnam ad certaminis victòriam, laudem & occasionem habèt, vt tradit Lactantius: vtilitèrque relicta sunt, vt ille sètit, libro 6. cap. 4. quàm id multò magis verum est in affectibus? Exèplum sit de ira. Ira enim rectæ rationi subiecta, & (vt ait Basilius) accubans, est tanquam eos & canis quidam domesticus fortitudinis, facitque nos ad mala expellenda, & bona perfequenda animosiores, & aptiores. Itaque neque Christus ipse, omnis virtutis perfectissimum exemplar, iis affectibus caruit: neque ipsa Dei vox cælestis, quæ perfectam iustitiæ regulam continet, eos funditus & radi-

citus tollit: sed tantum regendos & moderandos
 docet, ne modum excedant. Id quod ex Ephes.
 4. versu 26. apparet. Quemadmodum enim me-
 dici, dum egrotos curant, non id agunt, ut omnem
 in illis ciborum appetentiam extinguant: sed eam
 tantum intemperiem, ex qua morbus nasceba-
 tur, tollunt. Sic neque affectus omnes a nobis
 tollendi sunt, ut a vitiis sanemur: sed in nobis re-
 cta ratione illi potius sunt regendi & mitigan-
 di. Qui enim eos homini prorsus adimunt, non
 modo ἀσφρίαν inducunt (quæ res reprobi fen-
 sus, a Deo que plane alieni, certissimum est argu-
 mentum) sed hominem humanitate ipsa spoliant,
 atque exuunt, faciuntque ex homine non tan-
 tum belluam, sed etiam truncum, & lapidem. Sed
 (quemadmodum antea diximus) sunt affectus
 alij ab aliis distinguendi. Nam quidam sunt non
 tantum naturales, sed omnino laudandi, quibus
 ne purus quidem ipse homo caruit, ut dilectio
 uxoris, sui conseruatio. Alij sunt omnino a pec-
 cato orti. Illi sunt moderandi in nobis. Hi autem
 postremi omnino (si fieri potest) tollendi. Itaque
 illam Stoicorum ἀπάθειαν minimè quidem admit-
 tit celestis illa veritas, & Christiana fides, sed reu-
 cit refellitque, aduersus quam luculenter quo-
 que Lactantius lib. 6. cap. 14. & in lib. De ciuit.
 Dei Augustinus. Porro autem gradus ἐγκρατείας
 & ἀσφρίας, id est, continentie, atque incontinen-
 tia, sunt plures, non vnus tantum & simplex.
 Quamquam enim vterque hic status medius est
 inter perfectam virtutem: & perfectum, atque plane
 regnans in nobis vitium, tamen non omnis in
 ἀκμῇ & ἀτόμῳ, ut vocant, consistit: sed in πλάτει, &
 gradus

gradus multos, magnasque & apertas differentias intermedias continet, quæ cerni possunt esse tãquam media quædam interualla inter duo extrema, distita inter se latissimo spatio. Sic in metis collocandis extrema duo designantur, inter quæ longum interuallum medium intercedit, atque relictum est. Sic album & nigrum inter colores sunt velut extrema duo, inter vtrunque tamen non vnus tantum color medius interiectus est: sed varij, veluti ruber, viridis, croceus, purpureus. Sic temperatissima fanitas & morbus duo sunt in corporum nostrorum constitutione extrema, inter quæ variæ corporis *disposi-* & temperationes sunt mediæ, quæ neque perfectam illam fanitatem habent: neque deploratum morbi genus. Sic in moribus nostris, & in eo qui est inter virtutem perfectam, & consummatum vitium, statu & dispositione, varij sunt & diuersi habitudinis animi nostri gradus & differentia, prout quisque Dei gratia, plus minusve abundat: & prout quisque in Dei metu magis minusque profecit, & excellit. Itaque iubet Paulus, vt quotidie promoueamus, & in melius progrediamur, quia in nobis augeri quotidie virtutes possunt, & vitia quoque crescere. Denique ne fatigemur in melius perfectiusque contendendo, donec ad supernæ vocationis scopum peruenerimus. Philipp. 3. versu 14. Virtutem enim nunquam hinc perfecte assequemur, vt semper pl⁹ de ea superfit, quod cõsequamur, quodque nobis deest, quàm est illud, quod iam adest, quodque iam sumus adepti. Neque modò alij alios proficiendo superare possumus, sed etiam

idē potest seipsum. Nam in dies fieri vel meliores possumus, vel deteriores, Domino gratiam gratiæ magna sua misericordia in nobis addente, vel iusto suo iudicio nos deserente. Quinetiā sæpe illud accidit, vt omnis sancti operis & pietatis cogitatio & voluntas in nobis vitiorū mole obruta ad tempus videatur, vel ita variis libidinis fluctibus submersa lateat, & exigua sit, vt omnino periisse dici possit, etsi tamen non periit, qualis fuit Dauidis adulterantis, & post adulterium sibi blandientis conscientia & status. Vnde tamen Dei beneficio emergimus postea. Sæpe etiam ita magno bene agendi desiderio nonnunquam ardemus ac inflamamur, vt nihil nisi Dei metum spirare & efflare toti videamur, omnisque vitij vis in nobis extincta cæseri possit. Ex quo tamen statu decidimus, & statim delabimur, tam varia est & inconstans humani ingenij natura, tamque variij sunt nostri huius status, in quo luctamur, gradus. Ergo alij aliis propius ad perfectam illam virtutē accedimus, vel ad deploratum illum vitij morbum delabimur, in quo omnis cum virtute lucta sopita est. Atque id verum esse quod diximus, apparet, Continentiæ nimirum & Incontinentiæ, quæ nominantur, plures esse differentias & gradus, etiā in hominibus pijs, inter quos alij, quam alij virtuti vel vitio, id est, *magis* sunt viciniore. Incidit autem in hunc locum difficilis quidē inter Philosophos, sed facilis inter nos Christianos quaestio, Vtrum virtutes omnes sint inter se sic connexæ, vt qui vnā habeat, omnes habeat. Id quod omnino Stoici putant: alij autem negant verum esse,

esse. Ex scriptoribus autem Ecclesiasticis alij distinguunt inter virtutes theologicas, quas connexas indiuiduo vinculo esse volunt: & nō theologicas, quas negant coniungi, Ex 2. Pet. 1. versu 1. v. 5. & 6. Iacob. 2. versu. 10. colligi videtur omnes inter se coniunctas, vt vna ab alia diuelli nō possit. Cui consentit illud Bernardi, *Virtutes non sunt, si ab inuicem separantur.* Et ante Bernardum Ambrosius & Augustinus idem senserunt. Solutio igitur atque responsio est, Omnium virtutum vnum quidem & eundem esse fontem in nobis, Spiritum Christi in nobis habitantis: virtutes tamē diuersas producere, quæ si imperfectæ sunt, quanquam inter se coniunguntur quidem, diuelli possunt, vt qui vnā habeat, omnes tamen non habeat. Sin perfectæ à nobis haberentur, diuelli non possent. Ergo virtutes perfectæ à sese separari non possunt: imperfectæ autem & inchoatæ tantum possunt, quia plenam totamque virtutis rationem istæ non habent. Vnde ex parte tantum bonum opus operantur: non tota animi voluntate ad rectum composita & instituta. Id quod in perfectis virtutibus esse in nobis necesse est, adeo vt nullus tunc locus vitio in nobis restare possit. Magnū autem nostri in alterutro, vel virtute vel vitio nimirum, progressus & profectus indicium est, dolor & voluptas, quam in agendo capimus. Nam qui bene agendo plurimum delectantur, plurimum profecerunt. Qui verò leuiter gaudent, parum se adhuc in virtutis & veræ reformationis studio profectos esse agnoscant. Qui malè agendo plurimum

latantur, illi in maiori incontinentiæ gradu, Qui verò minus in eo sibi applaudunt, sed dolent se aliquid malè & perperam, contraque Dei præcepta egisse, illi in minori *ἀρπαγῆς* statu: sed in maiori *ἕνθεσις* cōsistere dicendi & sentiendi sunt. Præclare enim Aristoteles libro 2. *Qui corporis voluptatibus abstinet, eoque ipso delectatur, ait, is temperans: qui id molestè fert, is intemperans est.* Quod de cæterarum virtutum indicio & signo, deque variis earum gradibus est dicendū. Sed etiam præclara est & necessaria, ad progressus nostri indicia agnoscenda, hæc Bernardi sententia, quæ est Epist. 107. *Audit quilibet nostrū, ait, se vocari, quum timore concutitur: sentit se iustificari, quum amore perfunditur.* Iisdem autem modis & actionib⁹ virtutis studiū, & animi affectus & habitudo in nobis alitur, crescit, & augetur, quibus in nobis primū nascitur, & cōparatur, adeò vt quantò magis alicui operi bono studeamus, quantòque frequentius illud repetimus, & exercemus, tātò ad illud proniores, aptiores & idoneiores semper reddamur. Ac primū quidē percipiuntur, atque à nobis sentiuntur quædam *δυσχεῖαι*, & animi præparationes, quæ ab ipso virtutum gradu, quem consequi possumus, differunt, ex quibus præparationibus paulatim progredientibus, Dei Spiritu propellente, nascitur, & gignitur postea iste gradus continentiæ, quem adipiscimur. Exempli gratia, prius in nobis est humiliatio, quàm ipsa humilitas. Est enim humiliatio ipsa animi nostri præparatio. Humilitas ipsa virtus siue virtutis gradus. Prius roboratio quàm ipsa fortitudo: Prius toleratio,

tio quàm tolerantia. Id quod Bernardi verbis quàm meis intelligi malo. Sic igitur ille, *Si virtutem appetis humilitatis, viam ne refuge humiliat[i]onis. Siquidem humiliatio via est ad humilitatem, sicut patientia ad pacem: lectio ad scientiam. Nam si non potes humiliari, non potes ad humilitatem progredi.* Ergo ex iis præparationibus progredimur ad actus, qui iterati aptiores nos in eo actionis genere efficiunt. Et hæc quidem de eo virtutis & vitij (virtutem enim & vitium hîc generaliter appellamus) gradu, qui lucta, id est, continentia siue incontinentia nominatur, hæc tenus sint dicta.

CAP. XXIII.

Qua via & methodo omnium virtutum, quarum nos in hac vita capaces sumus, itémque vitiorum genera facillè comprehendis: qua item via bene, beatè, sanctèque viuendi præcepta tradi possint.

RESTAT autem, vt qua via præcepta virtutum istarum, quarum in hac vita capax est animus ac volûtas humana, cõmodissimè tradi possint, explicemus. Præcepta autem illa non tantum fines ipsos actionum: sed etiam viam & normam bene rectèq; viuendi, id est, singulas actiones nostras administrandi, in quoque rerum genere præscribere debent. Hæc autem ratio varia & multiplex perspicitur. Alij enim (quemadmodum